

Deel 2: Risicobeoordeling op portefeuilleniveau

Bewaking garantierisico WFZ

In deel 1 van dit artikel in FIZIER 2019-5 is het 'hoe en waarom' van de risicobeoordeling bij individuele garantieverzoeken toegelicht. In de extreme situatie dat de garantieclaims op het WFZ uitstijgen boven het aanwezige risicovermogen, zou de obligoregeling ('de collectebus') in werking treden¹. Het risicobeleid van het WFZ is er op gericht om dit te allen tijde te voorkomen. Het is dus belangrijk om goed te bewaken hoe het risico op het totaal van de uitstaande WFZ-garanties zich ontwikkelt in verhouding tot de aanwezige risicobuffer. Hierover gaat dit vervolgartikel.

Het totale garantierisico is de optelsom van de risico's bij alle afzonderlijke WFZ-deelnemers. De instellingsrisico's worden weliswaar bij elke garantieverlening beoordeeld, maar de situatie van een zorginstelling verandert vanzelfsprekend in de loop der tijd. Vandaar dat het WFZ twee keer per jaar een herbeoordeling uitvoert bij alle aangesloten deelnemers, om hier een actueel beeld van te krijgen. Naast de risico-ontwikkeling bij individuele deelnemers is van belang hoe het totaal van alle risico's in het deelnemersbestand zich ontwikkelt, en vooral hoe dit zich verhoudt tot het aanwezige risicovermogen.

Inschatting garantierisico op portefeuilleniveau

In WFZ-jaarverslagen wordt het portefeuillerisico in beeld gebracht door een globale 'worst case'-benadering. Hierbij wordt becijferd wat de omvang van de garantieschade zou zijn als alle WFZ-deelnemers in de meest risicovolle categorie ('kleurcode rood') tegelijkertijd om zouden vallen en hoe deze schade zich verhoudt tot het risicovermogen². Sinds enkele jaren wordt daarnaast een meer verfijnde methode gehanteerd om tot een inschatting van het garantierisico op portefeuilleniveau te komen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van

Monte Carlo simulaties. De input bestaat hierbij uit de faillissementskans in combinatie met de potentiële garantieschade per individuele deelnemer. Hoe deze worden bepaald lichten we hieronder toe.

De faillissementskans per deelnemer

Zoals in het vorige artikel werd toegelicht, is de faillissementskans per instelling niet op statistische wijze vast te stellen. Hiervoor moet dus worden teruggevallen op (subjectieve) inschattingen. Door het bundelen van meerdere meningen wordt de inschatting in zekere zin 'intersubjectief'. Procedureel gaat dat als volgt:

- Voor alle WFZ-deelnemers met de risicocodering 'rood' en 'oranje' wordt door de bij die instelling betrokken medewerkers afzonderlijk een inschatting gegeven van de 'omval'-kans van die specifieke deelnemer in een bepaalde periode. Voor elke WFZ-deelnemer zijn er dus vijf risicopercepties (namelijk van de relatiebeheerder van die deelnemer, de analist die de analyse heeft uitgevoerd, het hoofd K&R, het hoofd RA en de directeur).
- Aangezien kansen tijdsafhankelijk zijn, is hiervoor een periode van twee jaar gekozen. Dit is gevoelsmatig een periode die nog enigszins te overzien valt; bij een tijdshorizon van meer dan twee jaar nemen de

WFZ
Waarborgfonds
voor de Zorgsector

Herman Bellers,
directeur WFZ

onzekerheden en onvoorspelbaarheden snel toe. Immers, niemand heeft een glazen bol.

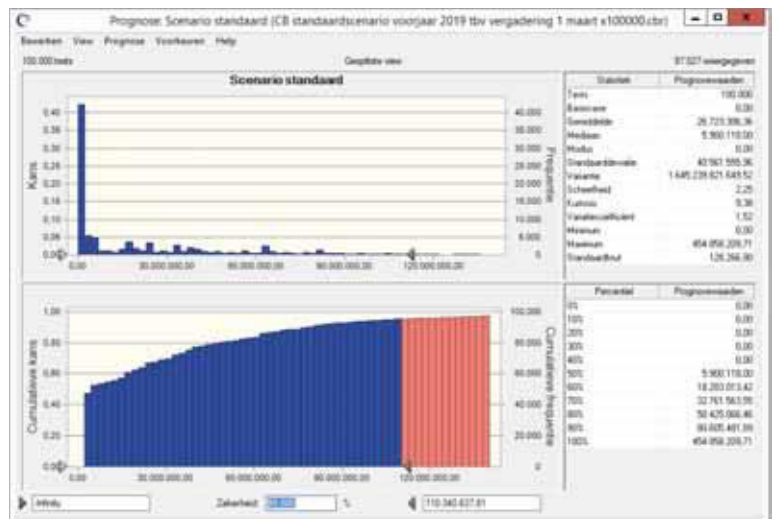
- De ‘omval’-kans komt in essentie neer op de inschatting dat in dit tijdsbestek een acute continuïteitsbedreigende situatie optreedt (‘geen geld meer om de rekeningen te betalen’), waarbij bovendien geen ‘redding van buitenaf’ komt (NB: deze inschatting is dus inhoudelijk veel ‘smaller’ dan de op de lange termijn gerichte, individuele WFZ-beoordelingen bij garantieverlening).
- Aan de deelnemers met risicocode ‘geel’ en de deelnemers die niet onder verhoogde aandacht staan (‘groen’) wordt een uniforme faalkans per groepsdeelnemer toegekend.
- Vervolgens worden de individuele meningen en de achterliggende overwegingen hierbij gezamenlijk besproken. Na de gedachtewisseling is er de mogelijkheid voor alle betrokkenen om de eigen risico inschatting van een deelnemer desgewenst bij te stellen. De vijf individuele risicoscores per deelnemer worden vervolgens ongewogen gemiddeld en gebruikt als invoer voor de verdere berekeningen.

De garantieschade per deelnemer

De garantieschade bij faillissement wordt gelijkgesteld aan de uitstaande geborgde leningen per individuele deelnemer. Die gegevens staan in de WFZ-administratie en zijn ‘hard’. In de basisberekening wordt voorzichtigheidshalve geen rekening gehouden met gedeeltelijke schadedekking door uitwinning van hypotheke (er worden echter ook varianten doorgerekend waarbij dit wel het geval is).

Monte Carlo simulaties

Zijn de individuele schadekansen en -gevolgen eenmaal bepaald dan kan de computer aan het werk worden gezet. Een Monte Carlo simulatie is – beeldend gesteld – vergelijkbaar met het opwerpen van veel muntjes tegelijkertijd en het optellen van alle uitkomsten van die worp (‘kop of munt’ – wel of niet faillissement – in combinatie met de ‘bijbehorende’ schade³). De kansverdeling van deze ‘fictieve muntjes’ is hierbij niet 50/50, maar verschillend per ‘muntje’ (instelling). Bij Monte Carlo simulaties is bovendien geen sprake van één worp, maar van vele worpen achtereen. Door de resultaten van alle worpen in beeld te brengen ontstaat een frequentieverdeling/kansverdeling. Deze kan vervolgens weer worden omgezet in een cumulatieve kansverdeling. Dat ziet er als volgt uit:

De bovenste grafiek geeft een overzicht van schadegevolgen (op de x-as) en de (relatieve) frequentie van optreden van die specifieke score in het totaal aantal worpen (op de y-as). De onderste grafiek geeft de relatieve frequenties cumulatief weer, waardoor een kansverdeling ontstaat. In de bovenste tabel is onder meer weer gegeven wat het minimum is geweest in de uitgevoerde 100.000 worpen (€ 0 - natuurlijk), de uitschieter naar boven (bijna € 455 miljoen), plus een reeks spreidingsmaatstaven en statistische kenmerken van de frequentieverdeling. De onderste tabel geeft de cumulatieve prognosewaarden per percentiel. In de velden helemaal onderaan zijn voor de verdere analyse specifieke zekerheidspercentages of schadebedragen in te voeren (als communicerende vaten). Als het zekerheidspercentage 95,00 wordt ingevoerd, dan verschijnt in het veld ernaast een bedrag (en een lijn in de grafiek) waarmee duidelijk wordt dat de schade van het WFZ in deze periode (op basis van de ingevoerde individuele schadekansen en schadegevolgen) met een waarschijnlijkheid van 95% het bedrag van € 110,3 miljoen niet te boven zal gaan. Ter voorkoming van misverstanden: de kans van 95% heeft geen betrekking op deze ene waarde maar op alle mogelijke schades vanaf € 0 tot aan dit bedrag (dus alles wat blauw is in de bovenste grafiek). Het restant van 5% heeft naar analogie betrekking op alle mogelijke schades die hoger uitvallen dan dit grensbedrag (dus alles wat rood is in de bovenste grafiek).

In de praktijk wordt bij statistische analyses bijna standaard gewerkt met een waarschijnlijkheidsgrens van

	Maximale garantieschade (miljoen €) binnen 2 jaar met 95% waarschijnlijkheid	Maximale garantieschade (miljoen €) binnen 2 jaar met 99% waarschijnlijkheid
Scenario 1	110	181
Scenario 2	95	154
Scenario 3	133	201
Scenario 4	113	170

95%. Hierbij zijn echter kanttekeningen te plaatsen.

- Deze grens berust op een (arbitraire) conventie. Impliciet wordt met de keuze voor de 95%-grens een kans van 5% geaccepteerd op een afwijkende uitkomst. Of dit aanvaardbaar is, verdient – zeker in de sfeer van risicomanagement – van geval tot geval nadere afweging. Een belangrijk adagium bij risicomanagement is: *‘Don’t risk, what you can’t afford to lose’*. Kortom: een bezinning op de situatie die ontstaat als die 5%-kans zich toch zou voltrekken, is onontbeerlijk. Is die situatie nog hanteerbaar voor een organisatie of juist desastreus?
- In ons voorbeeld betekent het hanteren van de 95% grens dat er een kans is van 1 op 20 dat de garantieschade in de gehanteerde periode hoger uitvalt dan € 110,3 miljoen. Hoeveel hoger? Op die vraag geeft Monte Carlo simulatie geen definitief uitsluitsel. Want in principe is er bovengrens, anders dan de theoretisch maximale schade (voor het WFZ dus ruim € 7 miljard – de hele garantieportefeuille). Wel zagen we dat ook bij de zeer omvangrijke steekproef van 100.000 ‘worpen’ de uitschieter naar boven niet verder kwam dan bijna € 455 miljoen (overigens een bedrag dat het huidige risicovermogen van het WFZ ver te boven gaat). Gelukkig is de kans op een dergelijke extreem grote schade ook extreem klein.

Monte Carlo simulaties lenen zich goed voor het doorrekenen van allerlei varianten, om een beeld te krijgen van de gevoeligheden. Het WFZ rekent bijvoorbeeld met de volgende varianten: wel/niet (15%) schadevermindering als gevolg van uitwinning van zekerheden, wel/niet dubbele schadekans voor de ‘gele’ en ‘groene’ instellingen, deze opties in onderlinge combinatie en bij verschillende waarschijnlijkheidspercentages⁴. Dat geeft de uitkomsten zoals in de bovenstaande tabel.

Bij al deze varianten blijft de garantieschade – met de aangegeven waarschijnlijkheid – dus ruim binnen het aanwezige risicovermogen (€ 285 miljoen). Het is verder informatief om ook vanuit het aanwezige risicovermogen ‘aan te vliegen’. Daarbij wordt dus andersom gerekend: met welke kans is het aanwezige vermogen van het WFZ (€ 285 miljoen euro) voldoende om in de komende twee jaar een eventuele garantieschade op te vangen? Dit levert een percentage op van 99,95%.

Wordt hierbij rekening gehouden met hypotheekopbrengsten, dan valt dit percentage nog wat hoger uit. Op grond van deze berekeningen is de conclusie dat de kans dat het WFZ de komende twee jaar een beroep zou moeten doen op zijn deelnemers omdat het risicovermogen onvoldoende zou blijken te zijn, nagenoeg nihil is.

Tot slot

Het gevaar van geavanceerde statistiek tot in twee cijfers achter de komma is dat al snel een illusie van exactheid en beheersbaarheid ontstaat. Maar de toekomst is en blijft onvoorspelbaar, zeker als we voorbij de relatief korte tijdschors van twee jaar gaan. Monte Carlo simulaties zijn heel zinvol, aangezien zij bij complex cijferwerk inzichten bieden die de menselijke intuïtie overstijgen, maar de uitkomsten dienen niet verabsoluteerd te worden. Het blijven in de kern menselijke inschattingen. Rekenmodellen hebben als zodanig geen voorspellend vermogen en ze zijn evenmin een substituuut voor gezond verstand. Maar het zijn wel heel nuttige hulpmiddelen om in deze voortdurend veranderende wereld meer gevoel te krijgen voor de consequenties van externe ontwikkelingen en het eigen handelen. En dat is voor een organisatie als het WFZ van groot belang. ◆

¹ Hierbij ondersteunen de deelnemers het WFZ tijdelijk met een renteloze lening, die qua omvang 3% bedraagt van de lopende garanties bij elke instelling.

² Zoals in het jaarverslag 2018 [blz. 33]: “Ultimo 2018 vallen 4 deelnemers in deze categorie. Zelfs in het extreme geval dat alle ‘categorie rood’-deelnemers tegelijkertijd failliet zouden gaan, zou het WFZ de totale garantieschade (59,7 miljoen euro) probleemloos kunnen opvangen met het aanwezige risicovermogen”. De impliciete conclusie hierbij is dus dat het obligatorische voor WFZ-deelnemers zeer beperkt is.

³ Meer in de technische sfeer kan worden opgemerkt dat dit niet hetzelfde is als een ‘expected value’ (EV) benadering waarbij kans en gevolg worden vermenigvuldigd. De EV van bijvoorbeeld een situatie met een schadekans van 10% en een schadegevolg van €100 miljoen is €10 miljoen (10% van 100). Maar dit is voor de praktijk minder relevant, want daar doet zich een schade óf wel óf niet voor (dus ‘alles of niets’: € 0 of € 100 miljoen). De EV van € 10 miljoen is een theoretisch construct en doet zich in de realiteit niet voor. Men kan de EV zien als de verwachtingswaarde van de gemiddelde schade over een (zeer) lange termijn.

⁴ Daarnaast worden ook nog varianten doorgerekend met verhoogde schadekansen per deelsector. Immers, overheidsbeleid – denk aan hoofdlijnenakkoorden – raakt doorgaans een hele deelsector.